

ruban_ak@ukr.net

VOLUNTEERING IN SOCIAL WORK

Keywords: *volunteering, volunteer activity, social work, voluntariness.*

Кузнєцова Оксана Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»

м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4240-7004>

o.v.kuznetsova@live.com

Ляшко Наталія Сергіївна,

вчитель початкових класів,
Одеський ліцей №53 Одеської міської ради
м. Одеса, Україна

natakpnopik1986@gmail.com

СПІВВІДНОШЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Ключові слова: *компетентність педагогічного партнерства, партнерство, взаємодія, самоактуалізація, саморозвиток*

Розвиток сучасної освіти орієнтований на глибоке перетворення процесів взаємодії учасників освітнього процесу на засадах принципів партнерства. Запровадження педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя і батьків, відображено в концепції «Нова українська школа», котра визначає вектори реформування шкільної освіти в Україні. Здатність педагога ефективно організувати партнерську взаємодію сьогодні є однією з найважливіших професійних компетентностей, відповідно до чинного Професійного стандарту вчителя. У зв'язку з цим, виникає необхідність пошуку особистісних чинників та передумов, що сприяють розвитку компетентності педагогічного партнерства та обумовлюють її стійкий прояв під час взаємодії з учасниками освітнього процесу. Зокрема, потребує уточнення характер співвідношення компетентності педагогічного

партнерства з самоактуалізацією як психологічним феноменом, що визначає саморозвиток особистості та її прагнення до повного вияву свого потенціалу, зокрема, й в системі взаємодії з оточуючими.

Огляд психолого-педагогічної літератури з проблеми компетентності педагогічного партнерства вказує на відсутність єдиного бачення сутності цього поняття. Більшість науковців розкриває його через аналіз партнерства як певної форми міжособистісних стосунків, що має свої відмінні ознаки. Партнерство трактується як спосіб взаємин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, наявні їх узгоджені, злагоджені дії, які ґрунтуються на взаємовигоді та рівноправності [1]. Ефективність партнерства залежить від виконання певних умов: 1) сприймання індивідуальності; 2) виявлення зацікавленості в партнері, співпереживання (емпатія) його успіхам або невдачам; 3) визнання права партнера на власну думку, на відповідальність за свій вибір [4]. Пріоритетними принципами партнерства є: рівність сторін учасників освітнього процесу у міжособистісній взаємодії, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей [2].

В свою чергу, партнерство можна розглядати як спосіб розвитку демократичних відносин у навчанні. В такому ракурсі більшість авторів говорить про педагогіку партнерства. Цей напрям розвивається як система методів і прийомів виховання й навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості, в його основі – суб'єкт-суб'єктні стосунки між учасниками освітнього процесу, а їхня співпраця здійснюється на засадах толерантної взаємодії [5]. Смагіна Т. М., Шуневич О. М. розглядають педагогіку партнерства як системну ціннісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу (учнів, учителів, батьків (рідних), громадськості), яка ґрунтується на ефективній комунікації, горизонтальній моделі співпраці, взаємоповазі, взаєморозумінні, добровільності, відповідальності за результат та передбачає активне включення всіх учасників, об'єднаних спільними цілями [7].

Відповідно, компетентність педагогічного партнерства здебільшого розглядається як певне складне утворення, властиве особистості педагога, що відображає його здатність до міжособистісної взаємодії партнерського типу, заснованої на принципах рівності, взаємної поваги, співпраці, довіри, діалогу тощо. Так, О. Мариновська під поняттям «компетентність

педагогічного партнерства» розуміє інтегровану особистісно професійну якість, динамічну за суттю, що поєднує систему знань, умінь, навичок, цінностей, поглядів, способів мислення та особистих якостей, сформованих на основі суб'єктного досвіду педагога-практика, здатного успішно здійснювати професійну діяльність на засадах педагогіки партнерства [6]. На думку О. В. Гончарук, компетентністю педагогічного партнерства є сформована інтегрована ціннісно усвідомлена здатність педагога забезпечувати розвиток особистості учня через свідоме гармонійне поєднання його внутрішнього світу з зовнішнім соціальним середовищем; вона проявляється, насамперед, у діяльно-поведінкових актах, сприяє успішній комунікації у колективній діяльності на основі усвідомлених морально-етичних норм, знань, умінь і навичок педагогічного спілкування та міжособистісної взаємодії [3].

Аналіз теоретичної бази з питання компетентності педагогічного партнерства засвідчує, що її сутнісні ознаки тісно пов'язані з особистісно-етичними якостями педагога, такими характеристиками, що дозволяють створювати здорові партнерські відносини в професійній діяльності. Самоактуалізація є одним з найважливіших психологічних феноменів, що визначають особистісно-етичні якості людини, її комунікаційно-поведінкові стратегії у різних формах взаємодії зі світом, у тому числі, у просторі професійної діяльності.

В психології самоактуалізація розглядається як безперервна реалізація потенційних можливостей, здібностей і талантів, як звершення своєї місії, або покликання, як більш повне пізнання, отже, прийняття своєї власної споконвічної природи, як невпинне прагнення до єдності, інтеграції, або внутрішньої синергії особистості [9]. Самоактуалізація – це самобутнє психологічне явище, що пов'язане із самовизначенням особистості у людських цінностях, з визнанням важливості своєї індивідуальності й самореалізації. Воно виявляється у стремлінні людини до найбільш повного вияву своїх можливостей, до актуалізації власного особистісного потенціалу.

Впродовж багатьох десятиріч самоактуалізація є незмінним предметом інтересу науковців, які значну увагу приділили опису самоактуалізованої особистості. Наведемо деякі відомості з цього питання на основі огляду, що зроблений в монографії Н. В. Старинської «Особливості самоактуалізації майбутніх

психологів у процесі професійної підготовки». А. Маслоу наводить такі риси самоактуалізованої особистості: ефективне сприйняття реальності та комфортні взаємини з нею; прийняття (себе, інших, природи); спонтанність, природність; служіння; автономність, воля й активність; новий погляд на реальність; містичні та вищі переживання, відчуття спільності; глибокі міжособистісні стосунки; демократичність; філософське почуття гумору; креативність; керівництво життєвими буттєвими цінностями. Е. Шостром дає опис рис «актуалізатора»: компетентність у часі (здатність жити «справжнім», відчувати нерозривний зв'язок минулого, теперішнього й майбутнього, сприймати своє життя цілісним); опора (незалежність цінностей і поведінки від впливу ззовні, впевненість у собі); прийняття цінностей самоактуалізації; гнучкість поведінки (здатність до самозміни); сензитивність до себе (розуміння, усвідомлення своїх потреб і почуттів); здатність до спонтанної поведінки й вираженню своїх почуттів; самоповага й самоприйняття; уявлення про цілісність, неантагоністичність природи людини; синергічність (здатність до цілісного сприйняття світу та людей, до розуміння пов'язаності протилежностей); прийняття агресії як природного прояву людської природи; контактність; пізнавальні потреби; креативність. Визначаючи самоактуалізовану особистість, В. Шутс орієнтується не на сукупність конкретних ознак, а на баланс трьох особистісних інтегральних утворень – вимірювань, що розкриваються переважно у площині соціальної взаємодії. До таких особистісних вимірів було віднесено приєднання як бажання бути з людьми, бути включеним у взаємодію, як бажання уваги людей, прагнення бути виділеним іншими; контроль як відображення потреби впливу й авторитету; відкритість як вираження бажання любити й викликати любов. Баланс зазначених вимірювань визначає формування психічно і соматично здорової особистості [8, с. 26-28]. Отже, вказані різними авторами риси самоактуалізованої особистості відображають тісний зв'язок самоактуалізації з орієнтацією на розвиток здорових міжособистісних стосунків, що виражають повагу, довіру, правдивість, щирість, прийняття, толерантність, рівність, співпрацю, емпатію тощо.

У просторі особистості вчителя самоактуалізація спрямована на усвідомлення власних професійно значущих особистісних особливостей, на адекватний і активний прояв їх в педагогічній діяльності з урахуванням вимог, які ставляться до фахівця, в тому

числі, в сфері стосунків з учасниками освітнього процесу. Отже, компетентність педагогічного партнерства та самоактуалізація особистості педагога є феноменами, що певним чином взаємопов'язані. Для з'ясування характеру таких взаємозв'язків ми провели емпіричне дослідження.

Дослідження, спрямоване на вивчення співвідношення показників компетентності педагогічного партнерства та самоактуалізації особистості педагогів, проведено на базі КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». Вибірку склали 74 вчителі, що працюють у базовій школі у різних закладах загальної середньої освіти Одеської області.

В ході дослідження здійснено діагностику показників компетентності педагогічного партнерства, у якості яких нами розглядалися наступні: рівноправна взаємодія з учнями, спільна відповідальність за результат, розкриття ініціативності та креативності кожного учня, створення атмосфери психологічного комфорту, заохочення батьків до участі у освітньому процесі, колективна взаємодія з колегами, відкритість до вільного висловлення думок учнів, стимулювання мотивації учнів до навчання. Всі зазначені характеристики вимірювались за допомогою методу самооцінювання Т. В. Дембо – С. Я. Рубінштейн. Діагностику показників самоактуалізації проведено за допомогою опитувальника «**Визначення рівня самоактуалізації особистості**» (САМОАЛ) (О. В. Лазукін). Для вивчення співвідношення зазначених показників був застосований кількісний аналіз за методом бісеріальної кореляції Пірсона. Кореляційний аналіз проведено за допомогою статистичного пакета SPSS Statistics 17.0. Отримані результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу показників компетентності педагогічного партнерства та самоактуалізації

Показники компетентності педагогічного партнерства	Показники самоактуалізації					
	ОЧ	ППЛ	ПТК	С	П	СА
Рівноправна взаємодія з учнями	265*	208	242*	292*	218	
Відкритість до вільного висловлення думок учнів		248*				
Спільна відповідальність за результат						-251*
Стимулювання мотивації учнів до навчання	218					

Примітка: 1. Умовні скорочення в таблиці: ОЧ – орієнтація у часі, ППЛ – погляд на природу людини, ПТК – прагнення до творчості і креативності, С – саморозуміння, П – прихильність, СА – самостійність. 2. У таблиці зазначені тільки статистично значущі зв'язки. 3. Позначка * вказує на 1% рівень зв'язку ($p \leq 0,01$), відсутність позначки вказує на 5% рівень зв'язку ($p \leq 0,05$). 4. Коефіцієнти зі знаком «-» вказують на обернену пропорційну залежність, без знаку – на пряму пропорційну залежність.

Дані, наведені у таблиці, засвідчують, що найбільшою мірою з самоактуалізацією особистості пов'язаний такий показник компетентності педагогічного партнерства, як «рівноправна взаємодія з учнями». Саме він має додатні зв'язки з певним спектром показників самоактуалізації: «орієнтація у часі» (ОЧ), «прагнення до творчості і креативності» (ПТК), «саморозуміння» (С) ($p \leq 0,01$), «погляд на природу людини» (ППЛ), «прихильність» (П) ($p \leq 0,05$). Розглянемо отримані результати докладніше. Здатність організовувати рівноправну взаємодію з учнями є ключовим елементом компетентності педагогічного партнерства. За даними проведеного кореляційного аналізу, можна стверджувати, що її прояв зумовлений орієнтацією педагога на життя «тут і зараз», що передбачає визнання цінності кожної миті життя, пріоритету тих подій, які безпосередньо розгортаються, в тому числі, й у взаємодії з учнями. До педагогічного партнерства здатний той вчитель, який приділяє максимальну увагу актуальним нюансам стосунків, тонко підмічає зміни, що народжуються у безпосередньому контакті з учнями, уникає занурення у минуле, зокрема, до спогадів про колишні помилки, труднощі у взаємодії з учнем. Так само важливо, щоб вчитель не був надто зосереджений у своїх роздумах

та висловлюваннях й на майбутніх подіях, пов'язаних з проєктуванням дорослого життя учнів, їх досягнень або поразок. Здатність до рівноправної взаємодії з учнями посилюється, коли вчитель формує позитивний погляд на природу людини, сповідує віру в людей, у могутність людських можливостей. Отже, педагогічний оптимізм, природна симпатія та довіра до людей, чесність, неупередженість, доброзичливість є запорукою розвитку компетентності педагогічного партнерства. Необхідною передумовою є й прагнення до творчості та креативність, цілісне творче ставлення до життя. Також корелятами здатності до рівноправної взаємодії з учнями є саморозуміння та прихильність (позитивна «Я-концепція»), що визначають орієнтацію педагога на побудову контакту з оточуючими з опорою на власний внутрішній світ, відчуття внутрішньої цілісності та повноти, довіру до себе, чутливість до своїх бажань та потреб, позитивну адекватну самооцінку. Ці якості є підґрунтям для побудови здорових кордонів у стосунках з оточуючими та у взаємодії з учнями, що дозволяє утримувати необхідну дистанцію, виявляти повагу та самоповагу, дотримуватися етики педагогічного спілкування. Отже, такі аспекти самоактуалізації, як орієнтація у часі, позитивний погляд на природу людини, прагнення до творчості та креативність, саморозуміння, прихильність до себе, можна розглядати як предиктори, що створюють можливість для актуалізації та розвитку компетентності педагогічного партнерства. Втім, працює і зворотна залежність: чим краще вчителю вдається організовувати партнерські стосунки з учнями, чим глибше він усвідомлює партнерство як форму взаємодії, необхідну в педагогічній роботі, чим більш усвідомлено ставиться до розвитку власної компетентності педагогічного партнерства, тим активніше відбувається самоактуалізація особистості педагога, яскравішим є саморозвиток, самоконститування, самовияв, професійна і життєва самореалізація.

Дані кореляційного аналізу розкривають закономірні співвідношення між окремими аспектами компетентності педагогічного партнерства та самоактуалізації. Так, показник компетентності педагогічного партнерства «відкритість до вільного висловлення думок» має додатній зв'язок з показником «погляд на природу людини» (ППЛ) ($p \leq 0,01$). Цей факт вказує на важливість сформованого гуманістичного світогляду вчителя для розвитку готовності приймати різні думки учнів, що важливо для фасилітації

дискусій, створення діалогового простору, ініціювання вільного висловлювання позицій, активізації творчого самовираження учасників освітнього процесу. Віра в кращі сторони людської природи дозволяє вчителю відчувати себе впевнено, надаючи учням більше свободи, створюючи ситуації вибору та необхідності проявити себе, аргументувати власну точку зору. Адже, при використанні активних, інтерактивних форм роботи, що передбачає обмін думками, враженнями, привнесення особистісного досвіду у спільний простір, зростає непередбачуваність і знижується можливість контролю з боку педагога за змістом висловлювань. Відкритість та конструктивні очікування щодо необхідності, корисності та дієвості таких форм роботи, де учні вільно висловлюють свої думки, притаманні педагогам із цілісним позитивним поглядом на природу людини. Можна помітити і зворотній процес: коли вчитель застосовує форми роботи, що стимулюють учнів до вільного висловлювання думок, він отримує досвід прояву позитивної природи людини, що підсилює його віру у найкращі людські якості та стимулює педагогічний оптимізм.

Цікавим є факт, що розкриває додатний зв'язок між показником «стимулювання мотивації учнів до навчання» та показником «орієнтація у часі» (ОУЧ) ($p \leq 0,05$). Він свідчить про те, що готовність і здатність вчителя здійснювати вплив щодо стимулювання бажання вчитися в учнів пов'язані з його установками щодо екзистенціальної цінності життя в актуальному часі, в поточному моменті. Здатність педагога повністю занурюватися у поточну реальність виявляється більш дієвою передумовою здатності до стимулювання мотивації до навчання учнів, ніж налаштування на згадування попереднього досвіду, в тому числі, й негативного, або націленість на очікування майбутніх успіхів.

Встановлено від'ємний зв'язок показника компетентності педагогічного партнерства «спільна відповідальність за результат» з таким параметром самоактуалізації, як «самостійність» (СА) ($p \leq 0,01$). Отриманий результат свідчить про те, що надмірне посилення незалежності, самостійності, автономії педагога буде заважати прояву готовності нести спільну відповідальність за результат як необхідну ознаку партнерства. Отже, для актуалізації готовності розбудовувати партнерські відносини з учнями вчитель має зберігати відчуття зв'язку з ними, залученості

до спільної справи, зацікавленості у розвитку інших, усвідомлювати певну залежність своїх результатів діяльності від навчального та особистісного поступу учнів.

Таким чином, результати проведеного кореляційного аналізу свідчать про наявність значущих, переважно додатних, зв'язків між показниками компетентності педагогічного партнерства та самоактуалізації особистості. Відмічається взаємне посилення проявів цих явищ у просторі особистісного функціонування та професійної самореалізації педагога.

Список використаних джерел

1. Бібік, Н. М. (Ред.). (2017). Нова українська школа: poradnik для вчителя. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди».

2. Ворожбіт-Горбатюк, В. (2021). Компетентність педагогічного партнерства як базис якості вищої педагогічної освіти. *Молодь і ринок*. №10. С. 63–68. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.248528>

3. Гончарук, О. В. (2022). Специфіка формування компетентності педагогічного партнерства у майбутніх учителів початкових класів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 88. С. 65–70. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.13>

4. Грудинін, Б. О. (2014). Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. №5 (39). С. 245-255.

5. Кравчинська, Т. Педагогіка партнерства: повага до особистості.

<https://lib.iitta.gov.ua/715466/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A2.%D0%A1.%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>

6. Мариновська О. (2022). Розвиток компетентності педагогічного партнерства вчителів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Освітні обрії*. Т. 55 №2. С. 80-85. <https://doi.org/10.15330/obrii.55.2.80-85>

7. Смагіна, Т. М., Шуневич, О. М. (2020). Параметри та індикатори реалізації принципів педагогіки партнерства в освітньому процесі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. Вип. 1. С. 201-206.

8. Старинська, Н. В. (2015). Особливості самоактуалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. Інтерсервіс.

9. Maslow, A. (1970) Motivation and personality (rev. ed.). Harper & Row.

Oksana Kuznetsova,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Vice-rector of Odessa Regional Academy of In-Service Education,
Odesa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4240-7004>
o.v.kuznetsova@live.com

Natalya Lyashko

primary school teacher,
Odesa Lyceum № 53 of the Odesa City Council,
Odesa, Ukraine

natakнопik1986@gmail.com

THE RELATIONSHIP OF THE COMPETENCE OF PEDAGOGICAL PARTNERSHIP AND PERSONALITY SELF- ACTUALIZATION

Key words: competence of pedagogical partnership, partnership, interaction, self-actualization, self-development

Максим Світлана Іванівна,

викладач кафедри права і соціальної роботи
Ізмаїльського державного гуманітарного університету,
м. Ізмаїл, Україна

ruban_ak@ukr.net

СУТНІСТЬ І ФОРМИ ПРОЯВУ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: агресія, конфлікт, Інтернет, безпека, кібербулінг, заходи профілактики та захищеності в мережі.

У сучасній соціології агресія як науковий феномен є предметом актуальних досліджень, результати яких мають особливе значення для сучасного суспільства, оскільки часто-густо різні форми реалізації агресії зміщують баланс у міжособистісних взаєминах у негативний бік, провокуючи конфлікти. Усе це суттєво впливає на подальший розвиток сфер життєдіяльності суспільства,